Čeleď.

I. **Právní prameny.** Pro různé části Československé republiky platí různé zákony a to:

1. Čelední řád pro Prahu I—VIII, místodržitelská vyhl. ze dne 21. VIII. 1857, č. 42 čes. z. z., jehož § 21, odst. 2 a § 28, č. 11, změn. místodrž. vyhl. ze dne 9. XII. 1857, č. 62 čes. z. z. Platnost toho praž. čel. ř. nebyla při zřízení Velké Prahy rozšířena na celý její obvod, nýbrž on zůstal podle § 2, odst. 3, zák. ze dne 6. II. 1920, č. 114 Sb., obmezen na dosavadní obvod, t. j. Prahu I—VIII.

2. Čelední řád pro Čechy mimo Prahu (I—VIII), zákon ze dne 7. IV. 1866, č. 11 čes. z. z.

3. Čelední řád pro Moravu, zákon ze dne 2. V. 1886, č. 53 mor. z. z. (tisková chyba v § 36 opravena místodrž. vyhl. ze dne 21. III. 1893, č. 36 mor. z. z.)

4. Čelední řád pro Slezsko, zákon ze dne 25. III. 1867, č. 12 slez. z. z., změněný zákonem ze dne 22. IX. 1899, č. 59 slez. z. z., jehož § 5 lit. a byl opět změněn zákonem ze dne 28. VII. 1908, č. 43 slez. z. z. (Vyhláškou zem. výboru ze dne 8. IV. 1900, č. 19 slez. z. z., zavedeny formuláře propouštěcích listů a úředních rejstříků, jichž je třeba k uzavírání služebních smluv). Dále nutno uvésti vlád. nař. ze dne 17. VII. 1919, č. 398 Sb., jímž byla veškerá práva, která příslušela zemskému výboru podle slez. z. z. č. 12/1867 a č. 59/1899, přenesena na okresní úřady politické (státní úřady policejní) a v městech se samostatným statutem na zemskou správu politickou.

5. Čelední řád pro d o m á c í čeleď na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, zák. čl. XIII/1876.

6. Čelední řád pro zemědělskou (polnohospodářskou, vonkajší) čeleď tamtéž, zák. čl. XLV/1907.

7. Zákon ze dne 13. VII. 1922, č. 244 Sb., kterým se všeobecně upravují právní poměry mezi zaměstnavateli a zaměstnanci (§ 26 změněn zákonem ze dne 25. IX. 1924, č. 217 Sb.), jímž byly v některých směrech změněny oba zákony platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, které jsou uvedeny pod č. 5 a 6.)

Kromě toho byly vydány pro celou republiku tyto speciální zákony, upravující část čeledních věcí:

8. Zákon ze dne 16. III. 1920, č. 165 Sb., jímž se vláda zmocňuje zřizovati státní policejní úřady a podle jehož § 2 úřady tyto převezmou, pokud se v jednotlivých případech neustanoví působnost užší, též dosavadní obor působnosti obcí ve věci policie čelední. Na základě tohoto zákona, jehož platnost byla zákonem č. 306/1924 Sb. prodloužena do 31. XII. 1929, byla na všecky státní policejní úřady kromě policejního komisařství v Jihlavě (sr. vyhl. min. vn. č. 343/1922 Sb.) přenesena policie čelední,

9. zákon ze dne 9. X. 1924, č. 221 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří —

a pro Čechy, Moravu a Slezsko:

10. zákon ze dne 17. X. 1919, č. 571 Sb., jímž se odstraňují pracovní a čelední knížky i trestnost bezdůvodného zrušení pracovního poměru.

Zmíněné čelední řády budeme v tomto článku citovati takto: čelední řád pro Prahu „praž.“, pro Čechy „čes.“, pro Moravu „mor.“, pro Slezsko „slez.“ (1867 neb 1899), zák. čl. XIII/1876 „uh. 1876“ a zák. čl. XLV/1907 „uh. 1907“.

II. **Pojem čeledi** jest různý v historických zemích a na Slovensku čítajíc v to Podkarpatskou Rus. Kdežto totiž čeledínem je v historických zemích osoba, která se vůči zaměstnavateli zaváže, že mu bude za plat po delší čas — nikoliv pouze na dny — konati nižší domácí, osobní neb zemědělské práce, při čemž vstupuje do domácnosti zaměstnavatele, u něho pravidelně se stravuje a práci svou jemu výhradně neb převážně věnuje, patří na Slovensku a v Podkarpatské Rusi mimo domácí čeleď, která je totožna s čeledí v historických zemích, k čeledi též čeleď zemědělská (vonkajší), t. j. podle § 1 uh. 1907 osoby, které se smlouvou zavazují, že budou v hospodářství konati za plat osobní a trvalé služby nejméně jeden měsíc, nestavše se členy domácnosti zaměstnavatelovy.

Podle toho nepatří k čeledi: posluhovačky, živnostenští a obchodní pomocníci a učňové, i když jsou občas zaměstnáni v domácnosti, hospodářští nádeníci a v zemích historických deputátníci, domovníci, vrátní, zahradníci, služebný personál zaměstnaný při živnosti, na př. kuchařky při živnosti hostinské, osoby konající práce vyššího druhu, tedy vychovatelé, domácí učitelé, guvernantky, ošetřovatelky nemocných a pod.

III. **Služební smlouva.** Při uzavírání služební smlouvy, jež je smlouvou podle § 1151 obč. zák., mají zásadně obě strany

(zaměstnavatel i čeledín) co do podmínek volnost, ale podmínky, které se nesrovnávají s domácí kázní neb jsou zvláštními předpisy zakázány, jsou neplatné. Podle § 13 uh. 1876 jsou neplatné smlouvy uzavřené na neurčitý čas, jakož i smlouvy neobsahující alespoň to obmezení, že obě strany mohou po zákonné výpovědi od smlouvy ustoupiti. Podrobné podmínky o neplatnosti služební smlouvy obsahují §§ 3 a 8—10 uh. 1907. Podle § 25 zák. č. 244-1922 Sb. pak nemohou práva zaměstnancova v některých paragrafech tohoto zákona stanovená býti služební smlouvou ani zrušena ani obmezena.

Služební smlouva nabývá platnosti bez zvláštní formy závdavkem od zaměstnavatele daným a od čeledína přijatým (§ 1 praž., § 1 mor.), podle § 1 čes. pak od zaměstnavatele neb čeledína daným, kdežto podle § 1 slez. 1899 je platnost služební smlouvy mezi zaměstnavatelem a čeledínem, jenž přestoupil přímo ze služby zemědělské nebo z ní chce vystoupiti, závislá na odevzdání propouštěcího listu, jejž vydává dosavadní zaměstnavatel a jenž obsahuje potvrzení o tom, že služební smlouva byla řádně zrušena neb výpověď byla řádně dána. Podle § 11 uh. 1876 a § 5 uh. 1907 může služební smlouva býti uzavřena písemně neb ústně; při ústním sjednání musí podle § 5 uh. 1907 zaměstnavatel odevzdati každému čeledínu služební list obsahující podmínky ujednání.

Jednostranným vrácením závdavku nezrušuje se platnost služební smlouvy (§ 1 praž., § 1 čes., § 1 mor., § 16 uh. 1876, § 11 uh. 1907) kromě případu, že čeledín není povinen nastoupiti službu (§ 16 uh. 1876).

Závdavek za určitých okolností propadá, resp. musí býti vrácen (§§ 7 a 8 praž., §§ 7 a 8 čes., §§ 8 a 9 mor., § 5 slez. 1867, § 16 uh. 1876).

Uzavření více smluv a tudíž též přijetí (případně dání) více závdavků se strany jednoho čeledína je zakázáno a podle § 17 uh. 1876 trestné, kdežto pro Prahu, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku byla trestnost tohoto skutku čl. II. zák č. 571/1919 Sb. odstraněna. Týmž zákonem byla prohlášena beztrestnost pro zaměstnavatele, jenž přijme do služby čeledína, jehož dřívější služební poměr nebyl řádně zrušen, kdežto podle § 19 uh. 1876 je trestné, přijme-li zaměstnavatel vědomě do služby čeledína, jenž se dříve jinde řádně zjednal.

V některých čeledních řádech (§ 3 mor., § 5 al. a) slez. 1899) jest ustanoveno, že uzavření služební smlouvy mezi zaměstnavatelem a zemědělskou č. nesmí se státi pro příští rok před určitou dobou.

IV. **Služební doba a den nastoupení služby.** Doba služební je stanovena různě podle toho, jde-li o zemědělskou č. či o č. domácí.

Pro č. zemědělskou je doba služební stanovena, nebylo-li nic jiného ujednáno, pravidelně na jeden rok (§ 9 praž., § 9 čes., § 10 mor., § 3 slez. 1867, § 7 uh. 1907) a pro č. domácí nejméně na jeden měsíc (§ 9 praž.) a na tři měsíce (§ 9 čes. a § 3 slez. 1867). Toto ujednání služební doby zvláštní musí se státi, aby bylo platné, buď písemně aneb před příslušným úřadem (§ 9 praž., § 9 čes.) neb zvláštní úmluvou (§ 3 slez. 1867 a § 7 uh. 1907).

Co se týká dne nastoupení služby, je tento pro zemědělskou č. ustanoven pravidelně na 1. ledna v § 10 mor. a v § 5 lit. b slez. 1899; nastoupí-li však někdo do služby později, končí podle týchž ustanovení služební doba dnem 31. prosince téhož roku.

V. **Nastoupení služby.** Čeledín je povinen nastoupiti do služby, ke které se zjednal, leč že by tomu vadily překážky déle trvající jím nezaviněné; při překážkách pomíjejících je povinen nastoupiti dodatečně, žádá-li to zaměstnavatel — § 8 praž., § 8 čes., § 9 mor. a § 9 slez. 1867. Nenastoupí-li nemaje důvodu je povinen vrátiti závdavek a nahraditi škodu, nepodléhá však v zemích historických podle zákona č. 571/1919 Sb. trestu a nemůže býti přinucen ke vstupu do služby.

Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi je čeledín rovněž povinen vstoupiti do služby, leč že nastane u něho některá z okolností v zákoně výslovně vyjmenovaných. Nenastoupí-li nemaje důvodu k tomu, je povinen vrátiti závdavek a nahraditi škodu, propadá trestu a může k nastoupení služby býti donucovacími prostředky donucen — §§ 20, 22, 24 a 25 uh. 1876 a §§ 13, 15 a 17 uh. 1907.

Zaměstnavatel pak je povinen čeledína přijmouti do služby a je oprávněn neučiniti tak z důvodu, pro který by mohl čeledína bez výpovědi propustiti, jakož i nastane-li náhoda v jeho osobě, jež mu brání čeledína přijmouti. V tomto případě jakož i nepřijme-li čeledína i jinak do služby, ztrácí závdavek a je povinen čeledínovi vyplatiti odbytné, resp. nahraditi mzdu a stravu za určitý čas — § 7 praž., § 7 čes., § 8 mor., § 8 slez. 1867. Na Slovensku a v Podkar-

patské Rusi pak je zaměstnavatel rovněž povinen přijmouti čeledína do služby a může jej odmítnouti toliko z některého z důvodů v zákoně vyjmenovaných, jinak je povinen k náhradě (§§ 20, 21 a 23 uh. 1876 a §§ 13, 14 a 17 uh. 1907) a propadá podle § 17 uh. 1907 trestu.

VI. **Povinnosti zaměstnavatelovy.** Tento smí ukládati čeledínovi pouze tolik práce a takovou, mnoho-li a jakou může čeledín podle svých sil vykonávati (§ 18 praž., § 17 čes., § 18 mor., § 17 slez. 1867, § 30 uh. 1876 a § 23 uh. 1907), a je povinen vypláceti čeledínovi mzdu smluvenou neb obvyklou (přiměřenou — § 2 zák. č. 244-1922) ve smluvené neb jinak stanovené době (§ 19 praž., § 18 čes., § 19 mor., § 5 lit. c—g slez. 1899, § 26 uh. 1876, § 21 uh. 1907 a § 4 zák. č. 244/1922), vydávati čeledínovi šaty a prádlo, jsou-li součástí mzdy (§ 20 praž., § 19 čes., § 20 mor., § 19 slez. 1867, § 27 uh. 1876), jakož i t. zv. deputáty (§ 26 uh. 1907) a vykázati mu a obdělati deputátní pozemky (§ 27 uh. 1907), konečně je povinen dávati jemu zdravou a dostatečnou stravu (§ 20 praž., § 19 čes., § 20 mor., § 19 slez. 1867, § 28 uh. 1876 a § 24 uh. 1907, je-li v posledním případě k tomu zavázán).

Dále má zaměstnavatel, byl-li zaměstnanec přijat do jeho domácnosti, podle § 11 zák. č. 244/1922 Sb. učiniti potřebná opatření v příčině obývací a spací místnosti, stravy, jakož i pracovní doby a doby zotavení tak, aby zdraví, mravnost a náboženské přesvědčení zaměstnance neutrpěly škody.

Podle § 29 uh. 1876 je dále zaměstnavatel povinen bdíti nad tím, aby děti školou povinné a mladí lidé, které má ve svých službách, navštěvovaly předepsaným způsobem školu a podle § 31 téhož zákona bdíti nad tím, aby školní děti byly zaměstnány pouze v takové době a při takových pracích, aby netrpěl jejich tělesný vývin a vzrůst.

Konečně je zaměstnavatel podle § 29 uh. 1876 povinen starati se o to, aby čeledín mohl, nezanedbávaje svých povinností, zúčastniti se služeb Božích svého vyznání.

Po zrušení čeledního poměru je zaměstnavatel podle § 24 zák. č. 244/1922 Sb. povinen vydati čeledínovi vysvědčení o trvání a způsobu služeb; vysvědčení to se tomuto vydá na jeho útraty též, pokud trvá poměr čelední.

Oproti tomu není zaměstnavatel více povinen starati se po předepsanou dobu o léčení a ošetření čeledína onemocněvšího, kteroužto povinnost ukládaly zaměstnavateli všecky čelední řády i zák. č. 244-1922, neboť podle zákona č. 221/1924 Sb. jsou všichni zaměstnanci, tedy i čeledínové, pojištěni pro případ nemoci, invalidity a stáří. Zaměstnavateli pak je kromě povinnosti přihlašovati a odhlašovati čeledína podle § 162 cit. zák. uloženo, aby hradil ze svého polovinu pojistného a za zaměstnance, kteří nemají mzdy na penězích, celé pojistné; podle § 163 cit. zák. odvádí zaměstnavatel nemocenské pojišťovně celé pojistné, je však oprávněn kromě případu druhého sraziti si ze mzdy čeledínovy polovinu naň vypadající. Další podrobnosti o pojištění č-i pro případ nemoci, invalidity a stáří viz v hesle Sociální pojištění.

VII. **Povinnosti čeledínovy.** Č-i jsou čeledními řády uloženy četné povinnosti vyplývající ze služebního poměru. Povinnosti tyto jsou různé podle toho, jde-li o č. domácí neb o č. zemědělskou podle uh. 1907.

Č-i domácí jsou uloženy tyto povinnosti:

1. Čeledín je vůči zaměstnavateli povinen poslušností, pílí, věrností, úctou, pravdivostí, pořádkem a čistotou, musí se oproti příslušníkům rodiny zaměstnavatelovy chovati slušně, býti snášenlivý proti spolučeledi a vyvarovati se všem hádkám a pomluvám zaměstnavatele a jeho rodiny, musí se podrobiti domácímu pořádku a rozkazy, napomenutí a výtky zaměstnavatelovy přijímati s úctou a skromností — § 10 praž., § 10 čes., § 11 mor., § 10 slez. 1867, §§ 42 a 45 uh. 1876.

2. Čeledín je povinen práce, k nimž byl zjednán, řádně konati, případně konati i jiné práce neodkladné neb práce za čeledína jiného onemocněvšího; práce nutno konati i ve svátek a nejnutnější i v neděli, při čemž má čeledínovi býti dána možnost býti účasten služeb Božích a pokračovacího vyučování zákonem předepsaného — § 11 praž., § 11 čes., § 12 mor., § 11 slez. 1867, § 35 uh. 1876.

3. Čeledín nesmí se bez povolení zaměstnavatelova dáti u výkonu práce zastupovati jinou osobou, nesmí se bez povolení jeho z domu vzdáliti a zůstati přes čas mimo dům, dále nesmí proti zákazu přijímati návštěvy vůbec, neb určitých osob a nesmí jmenovitě bez povolení zaměstnavatelova nikoho nechati v domě přenocovati (§ 12 praž., § 12 čes., § 13 mor., § 12 slez. 1867, §§ 37, 42 a 43 uh. 1876 a § 3 zák. č. 244/1922 Sb.),

4. Čeledín je povinen starati se o dobro zaměstnavatelovo a odvraceti od něho podle možnosti škody, zejména zacházeti opatrně s ohněm a světlem, nekouřiti na místech nebezpečných a nevkročovati na ně s otevřeným světlem; dále je povinen upozorniti zaměstnavatele na nepoctivé jednání spolučeledínů (§ 14 praž., § 13 čes., § 14 mor., § 13 slez. 1867, § 39 uh. 1876).

Čeledín ručí zaměstnavateli za škodu způsobenou zúmyslně neb nedbalostí (tytéž paragrafy). Podle § 16 mor. a § 40 uh. 1876 může zaměstnavatel k úhradě škody takové zadržeti přiměřenou část mzdy.

5. Čeledín nesmí bez vědomí a povolení zaměstnavatelova svoje prádlo, šatstvo a jiný majetek chovati mimo dům a musí si dáti líbiti prohlídku svých truhlic, vaků a jiných zavazadel u přítomnosti své a jednoho svědka (§ 15 praž., § 14 čes., § 15 mor., § 14 slez. 1867 [bez prohlídky] a § 44 uh. 1876 [prohlídku pouze při odůvodněném podezření a proti vůli čeledínově u přítomnosti starosty, úředního neb policejního orgánu]). Podle § 44 uh. 1876 může zaměstnavatel při nebezpečí v prodlení truhlici a jiný majetek čeledína zadržeti, ale musí zažádati ihned za úřední prohlídku.

6. Po skončeném poměru služebním musí čeledín věci jeho dozoru, péči a úschově svěřené řádně vrátiti a před odnesením věci, které jakožto svůj majetek bere s sebou, dáti prohlédnouti (§ 16 praž., § 15 čes., § 16 mor., § 15 slez. 1867).

7. Podle § 13 praž. musí se čeledín uvarovati nepřiměřených nákladů na ošacení, na zábavy a i jinakých a zaměstnavatel je oprávněn mu nepřiměřené náklady zakázati.

8. Čeledín stává se nastoupením služby členem domácnosti zaměstnovatelovy a je podroben zvláštnímu dozoru jeho. Zaměstnavatel má čeledína přidržeti k mravnému a slušnému chování doma i mimo dům a může mu uděliti k dodržení domácího klidu a pořádku a k docílení povinné poslušnosti napomenutí a výtky (§ 17 praž., § 16 čes., § 17 mor., § 16 slez. 1867). Podle § 46 uh. 1876 je zaměstnavatel oprávněn čeledínovi dáti důtku a jej za služební přestupky potrestati srážkou na mzdě, proti čemuž čeledín může podle § 47 žádati za odpomoc u příslušného úřadu, byl-li by trest nespravedlivý.

Ustanovení § 17 praž., podle něhož je zaměstnavatel oprávněn užívati, kdyby napomenutí a důtky byly bez výsledku, i tělesných trestů, dlužno pokládati následkem změněných poměrů za obsoletní a je s podivením, že nebylo ustanovení to zákonem č. 571/1919 Sb. zrušeno.

Povinnosti zemědělské čeledi podle uh. 1907 nejsou tak četné, což plyne z toho, že zemědělský čeledín nevstupuje do domácnosti zaměstnavatelovy. Podle §§ 18—20 uh. 1907 má zemědělská č. pouze povinnosti zmíněné shora pod č. 2, 3 a 4 (tuto co do náhrady škody).

VIII. **Čelední knížky.** Instituce tato byla v Praze, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku odstraněna zákonem č. 571/1919 Sb., jenž zrušil §§ 34 až včetně 38 praž., §§ 33 až včetně 37 a 44 čes., §§ 34 až včetně 39 mor. a §§ 33 až včetně 38 slez. 1867 a ustanovil pouze v čl. VI, že zaměstnavatel je povinen žádati od zaměstnance, aby mu předložil k nahlédnutí průkazy potřebné ke zjištění osobních údajů. Při tom nebylo, což se mělo bezpodmínečně státi, pamatováno na ustanovení jiná jednající o čeledních knížkách, na př. na § 10 odst. 4 mor., podle něhož zvláštní ujednání zaměstnavatele a čeledína o délce doby služební a o výpovědi jsou platná jen, byla-li zapsána v čelední knížce, o čemž viz ještě doleji.

Oproti tomu nejsou čelední knížky odstraněny na Slovensku a v Podkarpatské Rusi a zůstala tudíž v platnosti ustanovení o povinnosti čeledínově míti čelední knížku (§ 69 uh. 1876 a § 2 uh. 1907), o vydávání jich (§§ 70—72 uh. 1876), o zákazu přijmouti čeledína bez čelední knížky (§ 73 uh. 1876), o odevzdání knížky zaměstnavateli při sjednání služební smlouvy (§ 6 uh. 1907) neb při nastoupení služby (§ 74 uh. 1876 a § 13 uh. 1907), o vrácení její při zrušení služebního poměru (§ 74 uh. 1876 a § 51 uh. 1907), o vyplňování jejím (§ 75 uh. 1876 a §§ 51 a 52 uh. 1907), o trestnosti nesprávného vyplnění čelední knížky (§ 76 uh. 1876 a § 51 uh. 1907), jakož i o postupu při ztrátě čelední knížky (§ 78 uh. 1876).

Rovněž zůstala na Slovensku a v Podkarpatské Rusi v platnosti ustanovení §§ 79—81 uh. 1876 a § 54 uh. 1907 o zvláštních propouštěcích vysvědčeních.

IX. **Zrušení čeledního poměru.** Způsob, jímž se zrušuje čelední poměr, je v různých částech republiky Československé upraven naprosto rozdílně.

Čelední poměr se zrušuje:

1. Úmrtím čeledínovým, což je samozřejmé a o čemž obsahují výslovné usta-

novení pouze § 49 uh. 1876 a § 41 uh. 1907, kteryžto poslední má mimo to humanní ustanovení o povinnostech zaměstnavatelových oproti pozůstalé rodině čeledínově.

2. Úmrtím zaměstnavatelovým zrušuje se podle § 25 praž., § 24 čes., § 25 mor. a § 24 slez. pouze tehdy, nechtějí-li dědicové ve služební smlouvě pokračovati; v těchto paragrafech je zároveň předepsáno, jakou část mzdy vyplatiti jsou dědicové povinni. Oproti tomu končí služební poměr podle § 49 uh. 1876 vždy úmrtím zaměstnavatelovým neb toho člena rodiny, k jehož výhradné obsluze byl čeledín zjednán, kdežto podle § 41 uh. 1907 služební poměr zemědělského čeledína úmrtím zaměstnavatelovým se neruší vůbec, nýbrž zavazuje jeho právního nástupce do konce běžného hospodářského roku.

3. Čelední poměr se zrušuje též jinou změnou v osobě zaměstnavatelově při čeledínech zemědělských, jestliže hospodářství přechází na jinou osobu prodejem, směnou, propachtováním neb jiným způsobem, nechce-li nástupce ve smlouvě pokračovati (§ 26 praž., § 25 čes., § 26 mor. a § 26 slez. 1867).

V příčině této má § 41 uh. 1907 pouze ustanovení, že při exekučním prodeji hospodářství dnem převzetí počínajíc co do smlouvy služební na místo dosavadního zaměstnavatele nastupuje kupec reality.

4. Čelední poměr lze dále zrušiti kdykoliv oboustrannou úmluvou (§ 23 praž., § 24 čes., § 24 mor. a § 23 slez. 1867, dále § 48 uh. 1876 a contr. a § 39 uh. 1907 a contr.).

5. Prostým uplynutím služební doby končí čelední poměr pouze tehdy, bylo-li to výslovně smluveno při sjednání služební smlouvy — § 27 praž., § 5 slez. 1899 a § 48 uh. 1876 — aneb byla-li služební doba sjednána zvláštní úmluvou — § 26 čes. a § 10 odst. 4 mor. Co se týká § 10 mor., o němž byla již shora zmínka, že úmluva tato je platná jen, byla-li zapsána v čelední knížce, které více není, lze podle mého názoru vhodné východiště ze situace způsobené nedopatřením, že v zák. č. 571/1919 Sb. nebylo na ustanovení to pamatováno, docíliti tím, že se sepíše písemná úmluva, ač není zcela nepochybno, že to stačí.

Podle § 40 uh. 1907 končí čelední poměr uplynutím služební doby, nejde-li o smlouvu celoroční, při níž je třeba výpovědi.

6. Služební poměr zrušuje se dále výpovědí v těchto případech:

a) Byl-li služební poměr zřízen na určitou dobu a nebylo-li při tom (viz odst. 5) smluveno, že se služební poměr zruší prostým uplynutím doby, musí býti dána výpověď, jinak se služební poměr mlčky obnoví (§ 27 praž., § 26 čes., § 10 mor., § 5 lit. h slez. 1899, § 48 uh. 1876 a § 40 uh. 1907).

b) Jinak může býti dána výpověď, čímž se zruší služební poměr předčasně, pouze v určitých případech podle § 27 praž., § 29 čes., § 29 mor. a § 29 slez. 1867 se strany čeledínovy a podle § 51 uh. 1876 a §§ 42 a 43 uh. 1907 s obou stran; lhůty výpovědní jsou upraveny různě.

Po výpovědi je zaměstnavatel povinen čeledínovi poskytnouti přiměřený čas k hledání nové služby — § 17 zák. č. 244/1922 Sb.

7. Bez výpovědi se zrušuje služební poměr pouze v určitých případech v zákoně výslovně uvedených, a to jak se strany zaměstnavatele (§ 28 praž., § 27 čes., § 27 mor., § 27 slez. 1867, § 52 odst. I uh. 1876 a § 45 uh. 1907; též § 18 zák. č. 244/1922 Sb.) tak se strany čeledína (§ 29 praž., § 28 čes., § 28 mor., § 28 slez. 1867, § 52 odst. II uh. 1876 a § 46 uh. 1907). Vypočítávání těchto případů by zabralo příliš mnoho místa, pročež se od něho upouští.

X. **Neodůvodněné zrušení** služebního poměru má tyto následky:

1. Zaměstnavatel, propustivší bez důvodu čeledína, je povinen nahraditi mu mzdu a stravu za dobu, po kterou měl služební poměr ještě trvati, ale nejvýše za tři měsíce. Aby čeledína vzal zpět, k tomu nemůže býti přinucen (§ 31 praž., § 30 čes., § 31 mor., § 31 slez. 1867, § 56 uh. 1876 a § 48 uh. 1907). Podle § 48 uh. 1907 musí dáti náhradu za celou dobu a propadá trestu.

2. Čeledín, opustivší bez zákonné příčiny službu, je povinen k náhradě (§ 32 praž., § 31 čes., § 32 mor., § 32 slez. 1867, § 56 uh. 1876 a § 48 uh. 1907), ale propadá trestu a může býti k návratu do služby přinucen (přiveden) pouze na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, jelikož zákon č. 571-1919 Sb. vyslovující beztrestnost a odstraňující povinnost k návratu do služby tam neplatí.

Rovněž je povinen náhradou zaměstnavatel, který vzal do služby čeledína, o němž věděl neb z okolností mohl souditi, že utekl, ale trestu podle zákona č. 571/1919 Sb. v historických zemích nepropadá (§ 33 praž., § 32 čes., § 33 mor. a § 33 slez. 1867).

XI. **Úřady.** Co se týká úřadů ve věcech čeledních příslušných shledáváme velkou pestrost, ba úplné anomalie.

V hlavním městě Praze, a to v těch částech jejích, které patří do policejního obvodu pražského, přísluší vykonávati policii čelední policejním okresním komisařstvím, v ostatních částech magistrátu. Úřady tyto rozhodují však v čeledních sporech pouze, vznikne-li spor za trvání čeledního poměru neb do 30 dnů po jeho zrušení; po 30 dnech patří tyto spory před soud.

V Čechách kromě Prahy vykonává čelední řád starosta, jenž se může dáti zastupovati obecními radními v pořadí, v němž byli zvoleni a musí se dáti zastupovati, týká-li se věc jeho samotného, jeho manželky neb osob s ním příbuzných neb sešvakřených do druhého kolena. Před starostu však patří spory mezi zaměstnavatelem a čeledínem z poměru čeledního pouze, byly-li vzneseny za trvání služebního poměru neb do 30 dnů po jeho zrušení, jinak patří před soud.

V městech v Čechách, ve kterých jsou zřízeny státní policejní úřady, vykonávají policii čelední a rozsuzují spory čelední s týmž obmezením státní policejní úřady (Cheb, Jablonec, Karlovy Vary, Kladno, Liberec, Mariánské Lázně, Plzeň, Ústí n. L.).

Stížnost proti opatřením a rozhodnutím starosty jde na obecní zastupitelstvo a od toho na okresní výbor (§ 40 čes.). Kromě toho ustanovuje týž paragraf, že stížnost proti opatření obecní rady, kterým platné zákony byly porušeny neb chybně vyloženy, jde podle § 103 čes. ob. zříz. na okresní politický úřad a od toho na zemskou správu politickou. Týž úřad rozhoduje o stížnostech proti trestním nálezům obecním.

Na Moravě vykonává čelední řád obecní starosta a v městech statutárních městská rada, před něž patří též čelední spory vzniklé za trvání čeledního poměru neb do 30 dnů po jeho zrušení (jinak před soud). Stížnost jde na obecní zastupitelstvo a od toho k zemskému výboru, při čemž v příslušném § 42 mor. není zmínky o státním dohledu. O stížnostech proti trestním nálezům rozhodují úřady politické.

Ve městech, ve kterých jsou zřízeny státní úřady policejní, vykonávají čelední řád státní úřady policejní (v Brně, v Novém Jičíně a ve Znojmě, policejní ředitelství v Moravské Ostravě však pouze v tomto městě a policejní komisařství v Jihlavě vůbec ne, poněvadž jemu nebyly čelední záležitosti přikázány.)

Zcela zvláštní jsou poměry ve Slezsku. Podle § 8 slez. 1899 vykonává čelední řád starosta, ale politické úřady jsou oprávněny na oznámení jim přímo došlá o přestupcích čeledního řádu konati úřad a, oznámivše to obecnímu starostovi, trestní řízení samy převzíti.

Starosta pak a v městech statutárních městská rada rozhoduje ve sporech čeledních povstavších za trvání čeledního poměru neb do 30 dnů po jeho rozvázání, jinak rozhoduje soud. Z toho jsou výjimky dvě, a to co do obcí policejního obvodu opavského, v nichž obstarává čelední věci státní policejní úřad, a co do Slezské Ostravy, kde jsou čelední věci přikázány policejnímu ředitelství v Moravské Ostravě.

O stížnostech proti opatřením a rozhodnutím starosty ve všech ostatních obcích slezských a městské rady ve Frýdku rozhoduje obecní zastupitelstvo.

V nejvyšší stolici pak nerozhoduje zemský výbor (zemská správní komise), nýbrž podle vlád. nař. č. 398/1919 Sb. okresní správa politická, a co do Frýdku zemská správa politická, konečně pak ve slezských obcích, přikázaných do obvodu policejního ředitelství v Moravské Ostravě z okresů frýdeckého (kromě Slezské Ostravy, kde státní úřad policejní má všecku policii čelední), frýštátského a hlučínského příslušné policejní komisařství neb přímo policejní ředitelství v Moravské Ostravě, což je zajisté ve věcech samostatné působnosti obce velkou anomalií.

O stížnostech proti trestním nálezům obecním pak rozhodují vždy politické úřady.

Na Slovensku vykonávají čelední řád v první stolici okresní úřady a v městech s regulovaným magistrátem (Bratislavě a Košicích) městské notářské úřady, v druhé stolici župní úřady, v Podkarpatské Rusi pak v první stolici slúžnovské úřady a v městech s regulovaným magistrátem (Užhorodu a Mukačevě) městské notářské úřady, v druhé stolici župní úřad v Mukačevě. Úřady tyto rozhodují též výlučně ve sporech čeledních kromě nároků na náhradu škody vůbec (§§ 119, 120 uh. 1876) aneb přes určitou částku (§ 63 uh. 1907, § 1 zák. čl. I/1911).

V těch městech na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, kde jsou zřízeny státní policejní úřady (Bratislava, Košice, Komárno, Lučenec, Parkáň, Petržalka, Pre-

šov, Rimavská Sobota, Rožnava, Užhorod, Berehovo, Hust, Mukačevo), jsou podle příslušných vyhlášek ministerstva vnitra věci čelední svěřeny těmto státním policejním úřadům v jejich obvodech.

XII. **Řízení ve věcech čeledních** vykazuje v zemích historických některé zvláštností, a to:

1. že podle § 40 čes. je stížnost proti opatřením starostovým, jimiž platné zákony byly porušeny neb chybně vyloženy, podle § 103 čes. ob. zř. prohlášena vedle stížnosti k obecnímu zastupitelstvu za pravidelný prostředek opravný;

2. že tuto stížnost nutno podati u obecního starosty ve lhůtě 14 dní;

3. že rozhodnutí okresního výboru ve věcech čeledních je konečné;

4. že nemají odkladného účinku stížnosti proti nálezům, jichž předmětem je nastoupení služby neb vystoupení z ní.

Řízení ve věcech čeledních na Slovensku a v Podkarpatské Rusi řídí se předpisy všeobecnými a podle § 64 uh. 1907 speciálními; některé zvláštnosti jeho podle jednotlivých paragrafů uh. 1907 jsou nevalného významu.

XIII. **Přestupky.** Předpisy o přestupcích podle čeledních řádů jsou v nich roztroušeny. V zemích historických byla řada jejich odstraněna zák. č. 571/1919 Sb.; výpočet zbývajících nemá zvláštního významu a byl proto vynechán.

Literatura.

Rouček Frant.: „Služobné smluvy na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi“, Praha 1925; Hexner: „Dienstvertragsrecht in der Slovakei“, Brno 1925; Procházka: „K reformě čeledních řadů“, Sociální revue 1927, č. 1.

Josef Uhlíř.

Červený kříž.

I. **Úvod a přehled.** Zákonu o ochraně znaku a názvu Č-ého k-e ze dne 19. XII. 1921, č. 479 Sb., není možno porozuměti bez výkladu o t. zv. Ženevské úmluvě ze dne 6. VII. 1906, aby byl zlepšen los raněných a nemocných při armádách v poli (tak zní úřední český překlad vyhlášený pod č. 191 ř. z. z r. 1911, srovn. uh. čl. XX. z téhož roku). Původní Ženevská úmluva ze dne 22. VIII. 1864 (vyhlášená v říšském zákoníku z r. 1866, č. 97) vděčí svůj původ soukromé iniciativě švýcarského lékaře Dunanta; tento pod dojmem bitvy u Solferina r. 1859, ve které pro nedostatek lékařské péče zahynulo mnoho tisíc raněných, dovedl pohnouti švýcarskou vládu ke svolání mezinárodního kongresu, z jehož porad vzešla pak úmluva shora uvedená. Později tato úmluva nahražena úmluvou ze dne 6. VII. 1906 dosud platnou; k úmluvě této (podle vyhlášky min. zahr. č. 21/1922 Sb.) přistoupila i naše republika s mezinárodní platností od 1. XII. 1920; v téže vyhlášce obsažen seznam států, které jsou úmluvou vázány. Ku provedení úmluvy pokud se týče ochrany znaku a názvu Č-ého k-e slouží zákon ze dne 19. XII. 1921, č. 479 Sb., kterým nahraženy dřívější rakouský zákon ze dne 23. VIII. 1912, č. 184 ř. z., a ministerská nařízení uherská ze dne 12. IV. 1913, č. 2027 M. E., a ze dne 23. IX. 1913, č. 6087 M. E. (nařízení tato otištěna jako přílohy vládního návrhu cit. zákona podaného senátu jako tisk 767).

II. **Ženevská úmluva.** Podle ustanovení ženevské úmluvy ze dne 6. VII. 1906 platí předem zásada, že raněné a nemocné osoby vojenské i jiné osoby, které jsou úředně přiděleny armádám v poli, mají býti válčící stranou, do jejíž rukou se dostanou, šetřeny a ošetřovány bez rozdílu státní příslušnosti. (Původní úmluva z r. 1864 mluvila zde nepřesně o neutralitě.) — Válčící strana, která je nucena raněné nebo nemocné přenechati protivníkovi, má při nich ponechati potřebný sanitní personál a materiál, pokud to vojenské poměry dovolí. Po každém boji má válčící strana, která se zmocní bojiště, učiniti všecka nutná opatření, aby byli ranění vyhledáni a chráněni proti loupení a zlému nakládání. Za dozoru vojenských úřadů možno svěřiti péči o raněné a nemocné též soukromé dobročinnosti. — Ranění a nemocní, kteří padnou do rukou nepřítele, stanou se válečnými zajatci. Mohou býti vyměněni hned po boji nebo až po tom, když se stali způsobilými k dopravě nebo se vyléčili, nebo mohou býti odevzdáni neutrálnímu státu, aby o ně pečoval až do ukončení nepřátelství; nejsou vyloučeny v té věci ani jiné úmluvy. Každá válčící strana jest povinna sděliti druhé straně seznam raněných a nemocných, které má ve své moci, jakož i další zprávy o jejich pobytu, úmrtí atd.

Úmluva upravuje dále poměry sanitních formací a ústavů; liší formace pohyblivé, t. j. ty, které jsou určeny k tomu, aby provázely armády v poli, a ústavy stabilní; obojí musí býti válčícími stranami respektovány a chráněny. Ochrana však pomíjí, bylo-li jich použito k činům škodícím nepříteli. Naproti tomu ochrana nepo-